

Desenvolupament i Ordenació dels Paisatges Rurals i Urbans 2013/2014

Codi: 102833

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2501915 Ciències Ambientals	OT	0	0

Professor de contacte

Nom: Nuria Valdovinos Perdices

Correu electrònic: Nuria.Valdovinos@uab.cat

Utilització d'idiomes

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Algun grup íntegre en anglès: No

Algun grup íntegre en català: Sí

Algun grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

Per a cursar l'assignatura cal haver aprovat les següents assignatures:

Medi Ambient i Societat

Cartografia i Fotointerpretació

Administració i Polítiques Ambientals

Gestió i Planificació dels Recursos i del Territori

Així mateix es recomana cursar les següents assignatures

Modelització i Anàlisi de la Informació Geogràfica

avaluació Ambiental de Plans i Programes

Objectius

Contextualització

En els darrers anys l'exercici de la professió no només ha tingut que veure amb el tractament dels recursos hídrics, energètics, de l'aire, de la vegetació, el sòl, les construccions o l'habitatge, també ha calgut atendre convenientment qüestions relacionades amb el paisatge. El paisatge requereix un tractament acurat i específic i les demandes professionals dels ambientòlegs en aquests moments també s'orienten cap a qüestions relacionades amb el paisatge. Cal dir que el paisatge té una doble valència. Per una banda, és una realitat física en si mateixa, és a dir, la fesomia externa i visible d'un lloc. Però, per l'altra, també és una imatge cultural, des del moment en que és objecte d'una percepció i producte d'una sensibilitat determinada que, a més, pot variar a través del temps. El paisatge té dimensions reals però també té dimensions perceptives, representatives, evocatives i projectives. La presa de consciència del paisatge és un fenomen contemporani i d'ampli abast, fruit d'una major sensibilitat cap a l'estat dels llocs, així com també de la necessitat que s'ha generat de salvaguardar, revaloritzar, de

retornar la dignitat als llocs i la qualitat dels paisatges, tot incidint sobre els seus valors naturals, socials, econòmics i culturals. L'emergència de l'ecologia, del'ecologisme i les inquietuds mediambientals hi han estat determinants. Però paisatge no només són aquells paisatges de característiques excepcionals o singulars, ja sigui des del punt de vista històric, natural o estètic, i que gaudeixen sovint d'un estatus de protecció jurídica específica. També tenen la consideració de paisatge entorns i racons ordinaris ja siguin urbans, agraris, rurals, forestals, productius o quotidians. Al darrera de la presa de consciència del paisatge s'articulen quatre elements: a) un debat, que no només té lloc en l'àmbit acadèmic i professional, sinó que també involucra l'esfera política i social. Aquest és fruit de les profundes transformacions que es produeixen en el territori, de la manca d'identificació i de connexió (física i espiritual) amb l'entorn quotidià i amb aquells elements iconogràfics i simbòlics que estaven presents en l'imaginari paisatgístic ciutadà, i, fruit, finalment, de la reacció social i política que susciten aquests canvis i transformacions; b) un reconeixement jurídic (Conveni Europeu del Paisatge, Llei catalana de protecció, gestió i ordenació del paisatge, fins i tot, la creació d'un organisme, l'Observatori del Paisatge) que expressa i estableix: el dret individual i social del paisatge al ser considerat un element d'identitat, un factor fonamental de qualitat de vida, però, també, un factor de desenvolupament econòmic, social i cultural; objectius de sensibilització, educació i formació per tal de generar un canvi d'actitud socials envers el paisatge; més tota una sèrie d'instruments que promouen la integració de principis generals, estratègies, criteris paisatgístics en el planejament territorial, urbanístic i sectorial; c) una variable útil en l'ordenació del territori i en l'urbanisme i, per tant, en les polítiques d'ordenació del territori, de gestió del medi ambient i de protecció del patrimoni. La consideració de criteris paisatgístics esdevé fonamental en l'avaluació ambiental de la planificació territorial i urbanística, plans sectorials, etc. D'altra banda, els instruments d'ordenació territorial han d'integrar principis, estratègies i criteris paisatgístics i seguir les directrius dels catàlegs i les unitats de paisatge. Hi ha territoris que han elaborat Cartes o Projectes de gestió del paisatge (Priorat, Berguedà, Alt Penedès), de manera concertada. Això implica promoure actuacions de tipus transversal, treball interdisciplinari i multiprofessional; d) una pràctica professional, un exercici que indueix, per una banda, a plantejar-se quins són els valors i en quins termes s'hauria de definir la qualitat dels paisatges, la seva valoració, conservació, restauració o la necessitat de crear-ne de nous i, per l'altra, avaluar els principals impactes paisatgístics i plantejar mesures i resolució de problemàtiques de preservació, gestió i integració paisatgístiques.

L'assignatura Desenvolupament i Ordenació dels Paisatges Urbà i Rural ofereix als estudiants del Grau de Ciències Ambientals l'oportunitat de ser formats tant en els aspectes acadèmics com tècnics relacionats amb la protecció, gestió i ordenació del paisatge, i d'una manera més específica, en els paisatges urbans i rurals. L'assignatura pren com àmbit principal de referència Catalunya.

L'assignatura Desenvolupament i Ordenació dels Paisatges Urbà i Rural és una assignatura optativa contemplada al 4rt curs pel Pla d'Estudis. S'integra en la matèria "Geografia per a les Ciències Ambientals".

Objectius generals

L'assignatura planteja els següents objectius:

Èducar i sensibilitzar en la mirada del paisatge i apreciar els valors naturals, socials, econòmics i culturals col·lectius del paisatge. Saber mirar a través d'aquest filtre i en la doble valència del paisatge, és adir, en la interacció del seus components materials,

tangibles i intangibles.

Analitzar els fonaments teòrics que hi ha al darrere de la noció de paisatge. El paisatge és un concepte de natura complexa que té diverses lectures i diversos continguts degut a que han estat diverses les disciplines i àrees de coneixement que han fet del paisatge el seu camp d'estudi, de reflexió i camp d'actuació. Per tant, convé conèixer i analitzar les diferents perspectives del paisatge.

Analitzar i comprendre els processos que actuen en la transformació actual dels paisatges urbans i rurals. Identificar els canvis històrics i recents en els paisatges rurals i urbans, sobretot a través de les relacions entre natura i societat.

Conèixer la pràctica del paisatge com a tècnica professional. El paisatge té una dimensió projectiva i això remet a conèixer, en primer lloc, els instruments i les modalitats d'intervenció (polítiques, plans, ordenances, cartes del paisatge, catàlegs del paisatge, guia d'integracions paisatgístiques, informes d'impacte i integració paisatgística, iniciatives, projectes, convenis, consorcis, contractes de custòdia del territori). I, en segon lloc, saber realitzar un estudi d'impacte i d'integració paisatgística.

Objectius específics

Al finalitzar el curs l'alumne haurà de ser capaç de

identificar les variables físiques, ecològiques i humanes bàsiques que interactuen en els paisatges urbà i rural i les seves dinàmiques.

Adquirir les habilitats tècniques i metodològiques per avaluar l'impacte en el paisatge de qualsevol tipus d'actuació en el territori

Conèixer els principis i instruments jurídics que tenen vigència davant de qualsevol proposta d'intervenció i afectació del paisatge.

Adquirir les habilitats tècniques i metodològiques per a dissenyar propostes i alternatives d'integració paisatgística per a qualsevol tipus d'actuació en el territori.

Conèixer els criteris paisatgístics (físics, morfològics, funcionals, etc.) i jurídics per poder avaluar adequadament diferents alternatives sobre qualsevol actuació i intervenció en el territori i el capacitar per a la presa de decisions davant les diferents opcions i alternatives proposades

Competències

Ciències Ambientals

- Analitzar i utilitzar la informació de manera crítica.
- Demostrar iniciativa i adaptar-se a problemes i situacions nous.
- Demostrar interès per la qualitat i la praxi de la qualitat.
- Demostrar un coneixement adequat i utilitzar les eines i els conceptes de les ciències socials més rellevants en medi ambient.
- Transmetre adequadament la informació, de forma verbal, escrita i gràfica, i utilitzant les noves tecnologies de comunicació i informació.
- Treballar amb autonomia.
- Treballar en equip desenvolupant els valors personals quant al tracte social i al treball en grup.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar i interpretar els problemes ambientals per aprofundir en la diagnosi territorial i en els canvis al paisatge.
2. Analitzar i interpretar problemes ambientals per a la planificació territorial.
3. Analitzar i utilitzar la informació de manera crítica.
4. Conèixer les principals característiques del denominat canvi global.
5. Conèixer les principals dinàmiques territorials i del paisatge a Catalunya i Espanya.
6. Demostrar iniciativa i adaptar-se a problemes i situacions nous.
7. Demostrar interès per la qualitat i la praxi de la qualitat.
8. Emprendre les relacions espacials a diferents escales territorials a través de les relacions entre natura i societat, en l'àmbit de la planificació territorial.
9. Reconèixer i explicar les relacions espacials, a diferents escales territorials, de la diversitat física, econòmica, social i cultural dels territoris.
10. Transmetre adequadament la informació, de forma verbal, escrita i gràfica, i utilitzant les noves tecnologies de comunicació i informació.
11. Treballar amb autonomia.
12. Treballar en equip desenvolupant els valors personals quant al tracte social i al treball en grup.
13. Valorar els canvis al paisatge a través de les relacions espacials a diferents escales territorials a través de les relacions entre natura i societat.

Continguts

La noció de paisatge. Representacions culturals, imaginàries, experiència fenomenològica

De les representacions pictòriques a l'observació fotogràfica del paisatge

Les representacions en forma de jardí

L'experiència dels llocs: el mar, la muntanya, el bosc, el desert

De la cartografia de l'ecumene al sistema del paisatge

Paisatges virtuals i avatars, paisatges sonors i olfactius

Els paisatges rurals, valors, dinàmiques de canvi i impactes paisatgístics

La noció de ruralitat i el sòl no urbanitzable a Catalunya

Els paisatges agraris

Els paisatges forestals

Els paisatges protegits

Processos de diversificació i nous paisatges

Els paisatges urbans, valors, dinàmiques de canvi i impactes paisatgístics

El verd urbà

L'espai públic

La façana urbana

Els processos de periurbanització i nous paisatges

La dispersió de la urbanització i les franges d'interfase urbana forestal

El paisatge com a projecte: instruments i modalitats d'intervenció

Planejament vigent i instruments de paisatge

El concepte d'integració paisatgística

Els estudis d'impacte i integració paisatgística

Estratègies, criteris i mesures d'integració paisatgística

Metodologia

Les activitats docents de l'assignatura s'estructuraran de la següent manera:

Classes de teoria

Classes magistrals: Exposicions per part del professor incentivant el debat i la participació de l'alumnat

Exercicis dirigits a l'aula: sessions de treball cooperatiu per tal d'il·lustrar i complementar l'exposició d'algunes temes

Exposicions dels alumnes: Presentació per part dels alumnes del treball en grup

Classes de problemes

Resolució de casos pràctics: sessions de treball cooperatiu que requeriran d'una preparació prèvia

Treball en grup: Per grups els alumnes hauran d'escollir un estudi de cas en relació a una intervenció projectada sobre un àmbit o sector rural o urbà. Durant el tot el semestre, i mitjançant treball cooperatiu hauran de realitzar un informe d'integració paisatgística. Els alumnes hauran de realitzar diverses entregues parcials i una entrega parcial en forma de treball. L'exercici es complementarà amb una exposició oral dels resultats.

Sortida de camp

Es realitzarà una sortida de camp d'un dia. Els alumnes hauran de realitzar un informe de camp a partir d'unes pautes determinades.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes magistrals (classes de teoria)	25	1	1, 2, 3, 4, 5, 9, 13
Exercicis dirigits a l'aula (classes de teoria)	1,5	0,06	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13
Exposicions dels alumnes (classes de teoria)	3,5	0,14	1, 2, 3, 6, 7, 10, 11, 13
Resolució de casos pràctics (classes de problemes)	15	0,6	1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13

Sortides de camp	10	0,4	1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 13
Tipus: Supervisades			
Redacció d'informe de camp	3,7	0,15	1, 2, 3, 6, 7, 10, 13
Treball en grup	8,55	0,34	1, 2, 3, 6, 7, 10, 12, 13
Tutories en grup	5	0,2	1, 2, 3, 6, 7, 10, 13
Tipus: Autònomes			
Cerca d'informació	15	0,6	3, 6, 7, 11, 12
Estudi personal	31	1,24	1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 13
Lectura	30	1,2	1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 13

Avaluació

L'assignatura s'avaluarà d'acord amb els següents exercicis previstos:

Exàmens (40%)

Treball en grup (35%)

Informe de camp (10%)

Exposició treball (5%)

Participació (10%)

Es realitzarà una avaluació continuada de dos exàmens parcials. No està prevista la reavaluació ni en el cas dels treballs ni en el cas de la resta d'exercicis.

L'avaluació de l'exposició del treball es realitzarà de forma individual, malgrat el treball sigui col·lectiu.

La participació serà avaluada a partir de valoracions com l'assistència a classe, l'entrega puntual dels exercicis proposats i la participació en els debats a classe.

Per superar l'assignatura cal obtenir com a mínim un 5 com a promig en el còmput ponderat del conjunt dels exercicis previstos.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Exposició treball	5%	0	0	1, 2, 3, 7, 9, 10, 12, 13

Informe de camp	10%	0	0	1, 2, 3, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13
Participació	10%	0	0	2, 6, 7, 9, 10, 11, 13
Treball en grup	35%	0	0	1, 2, 3, 6, 7, 9, 12, 13
exàmens	40%	1,75	0,07	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11

Bibliografia

Bibliografia general bàsica

- Amidon, Jane (2003), *Paisajes radicales. Reinventar el espacio exterior*, Barcelona, Art Blume.
- Arias Abellán, Jesús; Fourneau, Francis (eds.) (1998), *El paisaje mediterráneo*, Granada, Universidad de Granada.
- Arias Sierra, Pablo (2003), *Periferias y nueva ciudad. El problema del paisaje en los procesos de dispersión urbana*, Sevilla, Universidad de Sevilla.
- Batlle, Enric (2011), *El jardín de la metrópoli. Del paisaje romántico al espacio libre para una ciudad sostenible*, Barcelona, Gustavo Gili.
- Baudry, Jacques; Burel, Françoise (2002), *Ecología del paisaje: conceptos, métodos y aplicaciones*, Madrid, Mundiprensa.
- Baudry, Patrick; Paquot, Thierry (2003), *L'Urbain et ses imaginaires*, Pessac, Maison des sciences de l'homme d'Aquitaine.
- Bishop, Ian D.; Lange, Eckart (eds.) (2005), *Visualization in landscape and environmental planning: Technology and applications*, London, Taylor & Francis.
- Blake, James; James Blaque Associates (2013), *An Introduction to Landscape and Garden Design and Practice*, Farnham, Surrey, Burlington, VT, Ashgate.
- Busquets, Jaume; Cortina, Albert (cords.) (2008), *Gestión del paisaje. Manual de protección, gestión y ordenación del paisaje*, Barcelona, Editorial Ariel.
- Camporesi, Piero (1995), *Les Belles contrées: naissance du paysage italien*, Paris, Promeneur.
- Capel, Horacio (2002), *La morfología de las ciudades*, Vol I: Sociedad, cultura y paisaje urbano, Barcelona, Ediciones del Serbal.
- Copeta, C.; Lois, R. (eds.); (2009), *Geografía, paisaje e identidad*, Madrid, Editorial Biblioteca Nueva.
- Corbin, Alain (1993), *El territorio del vacío*, Barcelona, Mondadori.
- Corbin, Alain (1994), *Les Cloches de la terre: paysage sonore et culture sensible dans les campagnes au XIXe siècle*, Paris, Albin Michel.
- Cosgrove, Denis; Daniels, Stephen (eds.) (1989), *The Iconography of landscape: essays on the symbolic representation, design and use of past environments*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Delgado Viñas, Carmen; Juaristi Linacero, Joseba; Torné Fernández, Sergio (2012), *Ciudades y paisajes urbanos en el siglo XXI*, Santander, Express Publishing.
- Dowler, Lorraine; Carubia, Josephine; Szczygiel, Bonj (2005); *Gender and landscape: renegotiating morality and space*, London, Routledge.
- Egoz, Shelley, Makhzoumi, Jala; Pungetti, Gloria (2011), *The right to landscape: contesting landscape and human rights*, Farnham, Surrey; Burlington, VT, Ashgate.
- Garrabou, R.; Naredo, J.M. (eds.) (2008), *El paisaje en perspectiva histórica. Formación y transformación del paisaje en el mundo mediterráneo*, Zaragoza, Prensas Universitarias de Zaragoza.
- Gómez Alzate, Adriana; Londoño López, Felipe César (2011), *Paisajes y nuevos*

- territorios (en red): cartografías e interacciones en entornos visuales y virtuales*, Rubí, *Anthropos*; Caldas, Colombia, Universidad de Caldas, Instituto de Investigaciones en Ciencias Sociales y Humanas.
- Grand-Carteret, John (1903-1904), *La Montagne à travers les ages: role joué par elle: façon dont elle a été vue*, Grenoble, H. Falque et F. Perrin.
- Howard, Peter (2011), *An Introduction to landscape*, Farnham; Burlington, VT, Ashgate.
- Jackson, John Brinckerhoff (2010), *Descubriendo en paisaje autóctono*, Madrid, Biblioteca Nueva
- Janowski; Ingold, Tim (2012), *Imagining Landscapes. Past, Present and Future*, Abingdon, Oxon; New York, Routledge.
- Jolivet, Catherine (2009), *Landscape, art and identity in 1950s Britain*, Farnham, Surrey, Burlington, VT, Ashgate.
- Latarjet, B.; Hers, F. (1989) *Paysages Photographies. En France les années quatre-vingt. La Mission Photographique de la Datar (1984-1989)*, Paris, Hazan.
- Latarjet, Bernard; Trülzsch, Holger (1985), *Paysages Photographies: la mission photographique de la DATAR: travaux en curs 1984/1985*, Paris, Hazan.
- Llop, Carles (2009), *Paisatges en transformació. Intervenció i gestió paisatgístiques*, Barcelona, Diputació de Barcelona.
- Luna, Toni; Valverde, Isabel (dir.) (2011), *Teoría y paisaje: reflexiones desde miradas interdisciplinarias*, Barcelona, Observatorio del Paisaje, Universidad Pompeu Fabra.
- Maderuelo, J. (2005), *El paisaje: génesis de un concepto*, Madrid, Adaba Editores.
- Maderuelo, Javier (dir.) (2006), *Paisaje y pensamiento*, Madrid, Adaba Editores.
- Maderuelo, Javier (dir.) (2008); *Paisaje y territorio*, Abada, Editores.
- Martínez de Pisón, Eduardo; Ortega Cantero, Nicolás (eds.) (2010), *Los valores del paisaje*, Madrid, Universidad Autónoma de Madrid.
- Martínez de Pisón, Eduardo; Tomás Ricard (2012), *Más allá del Everest. Las montañas escondidas de Asia. Del Amne Machin al Minya Konka*, Barcelona, Desnivel.
- Mata Olmo, Rafael; Tarroja Coscuella, Alexandre (coord.), (2006), *El paisaje y la gestión del territorio. Criterios paisajísticos en la ordenación del territorio y el urbanismo*, Barcelona, Diputación Provincial de Barcelona.
- Mata, Rafael; Doménech, Martí (2003), *El paisaje y la gestión del territorio*, Barcelona, Universidad Internacional Menéndez Pelayo de Barcelona, Diputación de Barcelona.
- Mitraisinovic, Miodrag (2006), *Total landscape, Theme Parks, Public Space*, Farnham; Burlington, VT, Ashgate.
- Moya Pellitero, Ana M^a (2011), *La percepción del paisaje urbano*, Madrid, Editorial Biblioteca Nueva.
- Navés i Viñas, Francesc et al. (2005), *Arquitectura del paisaje rural: de la Península Ibérica, Islas Baleares y Canarias*, Barcelona, Omega.
- Nogué i Font, Joan; Sala i Martí, Pere; Departamento de Política Territorial y Obras Públicas (eds.) (2010), *Catàleg de paisatge. Les Terres de Lleida*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departamento de Política Territorial y Obras Públicas.
- Nogué i Font, Joan; Sala i Martí, Pere; Departamento de Territorio y Sostenibilidad y Asociación Empresarial Química de Tarragona (eds.) (2012), *Catàleg de paisatge. Camp de Tarragona*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departamento de Territorio y Sostenibilidad.
- Nogué, J.; Puigbert, L.; Bretcha, G. (eds.) (2008), *Paisatge i salut*, Olot, Observatori del Paisatge.
- Nogué, Joan (2009), *Entre paisajes*, Barcelona, Àmbit.
- Nogué, Joan (ed.) (2008), *El paisaje en la cultura contemporánea*, Madrid, Biblioteca Nueva.
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma (eds.) (2009), *Indicadors de paisatge. Reptes i Perspectives*, Olot, Observatorio del Paisaje de Catalunya, Barcelona, Obra Social de Caixa de Catalunya (Plecs de Paisatge; Eines 1).

- Nogué, Joan; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma (eds.) (2009); *Indicadors de paisatge. Reptes i perspectives*, Olot, Observatori del Paisatge de Catalunya.
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma, Losantos, Àgata (eds.) (2012), *Franges. Els paisatges de la perifèria*, Olot, Observatori del Paisatge (Plecs de Paisatge; Reflexions, 3).
- Ortega Cantero, Nicolás (coord.) (2004), *Naturaleza y cultura del paisaje*, Madrid, Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid.
- Pillet, Félix; Cañizares, María del Carmen; Raúl Ruiz, Ángel (eds.) (2010), *Territorio, paisaje y sostenibilidad: un mundo cambiante*, Barcelona, El Serbal.
- Roca, Zoran; Claval Paul; Agnew, John (2011), *Landscapes, identities and Development*, Farnham; Burlington, VT, Ashgate.
- Roger, Alain (2000), *Breu tractat del paisatge. Història de la invenció del paisatge*, Barcelona, La Campana.
- Rougerie, Gabriel; Beroutchachili, Nicolas (1991); *Géosystèmes et paysages: bilan et méthodes*, Paris, Armand Colin.
- Venturi Ferriolo, M. (2002), *Etiche del paesaggio. Il progetto del mondo umano*, Roma, Riunti.
- Wylie, John (2007), *Landscape*, Milton Park, Abingdon, Oxon; New York, Routledge.
- Zoido, Florencio; Venegas, Carmen (2002), *Paisaje y ordenación del territorio*, Junta de Andalucía, Fundación Duques de Soria.

Enllaços d'interès

www.catpaisatge.net (Observatori del paisatge)

www.gencat.cat (Departament de Territori i Sostenibilitat)

www.paysmed.net (El portal de los paisajes del Mediterráneo)